

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Reelika Vunder
SEKSUAALHARIDUSLIKE TEEMADE KÄSITLEMINE EELKOOLIEAS
LASTEAIAÕPETAJATE HINNANGUL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: loodusteaduste didaktika õpetaja Aigi Kikkas

Tartu 2020

Resüme

Käesoleva bakalaureusetöö „Seksuaalhariduslike teemade käsitlemine eelkoolieas lasteaiaõpetajate hinnangul“ uurimisprobleemiks oli asjaolu, et puudub ülevaade, milliseid seksuaalhariduslike teemasid peetakse oluliseks käsitleda Eesti lasteaedades ja millised on õpetajate tööd takistavad tegurid. Sellest lähtuvalt oli eesmärk välja selgitada, milliseid teemasid peetakse oluliseks koolieelses lasteasutuses käsitleda ja millised tegurid takistavad õpetajate valmisolekut nimetatud teemasid õpetada. Samuti teada saada, kuidas hindavad õpetajad enda seksuaalhariduslike teadmisi ja millistele materjalidele toetutakse. Uuringus osales 108 õpetajat. Tulemustest selgus, et õpetajad hindavad enda seksuaalhariduslike teadmisi keskmiseks või heaks. Olulised teemad on tunded ning sobiv ja mittesobiv käitumine. Kõige rohkem toetutakse metoodilisele materjalile „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus“. Peamiste takistavate teguritena toodi välja vähesed teadmised/kogemused ning lapsevanemate hoiakud ja reageeringud.

Võtmesõnad: *seksuaalharidus, Eesti koolieelne lasteasutus, takistavad tegurid*

Abstract

Bachelor Thesis "Addressing Sexuality Education topics in preschools in evaluation of kindergarten teachers" was based on problem that there is no overview which sex education topics are considered important in Estonian preschool institutions and which factors are hindering the work of preschool teachers. The purpose of the study was to find out which sexuality education topics are considered important to cover and what are the obstacles to teaching. Also to discover how Estonian preschool teachers evaluate their sexuality education knowledge and what materials are used. Study involved 108 teachers. The results revealed that teachers value their sex education knowledge to be average or good. Emotions and appropriate and inappropriate behavior are highlighted as important topics. Most of the teachers rely on methodological material "Sexual education of pre-school children: body, feelings and safety". Lack of knowledge / experience and parents' attitudes and reactions are identified as the main obstacles.

Keywords: *sexual education, Estonian preschool institution, obstacles to teaching*

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Seksuaalne areng.....	5
Seksuaalharidus.....	7
Õpetajate valmisolek seksuaalhariduslike teemade käsitlemiseks.....	9
Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....	11
Metoodika.....	12
Valim.....	12
Mõõtevahend.....	13
Protseduur.....	14
Tulemused.....	15
Milliseks hindavad õpetajad oma seksuaalhariduslike teadmisi ja kui oluliseks nad peavad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist lasteaias?.....	15
Milliste seksuaalhariduslike teemade käsitlemist peavad lasteaiasõpetajad oluliseks ja millised tegurid mõjutavad nende käsitlemise valmidust?.....	17
Kui kättesaadavad on õpetajate hinnangul seksuaalhariduslikud materjalid ja millistele materjalidele toetutakse koolieelses lasteasutuses?.....	18
Arutelu.....	21
Milliseks hindavad õpetajad oma seksuaalhariduslike teadmisi ja kui oluliseks nad peavad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist lasteaias?.....	21
Milliste seksuaalhariduslike teemade käsitlemist peavad lasteaiasõpetajad oluliseks ja millised tegurid mõjutavad nende käsitlemise valmidust?.....	22
Kui kättesaadavad on õpetajate hinnangul seksuaalhariduslikud metoodilised materjalid ja millistele materjalidele toetutakse koolieelses lasteasutuses?.....	24
Piirangud ja ettepanekud.....	25
Töö praktiline väärtus.....	25
Tänu sõnad.....	26
Autorsuse kinnitus.....	26
Kasutatud kirjandus.....	27
Lisad	

Sissejuhatus

Inimene on seksuaalne olend kogu oma elu. Seksuaalsus avaldub eluetapiti erinevalt, sisaldades nii bioloogilisi ja käitumuslikke aspekte. Eelkooliealisel lapsel on loomulik huvi iseenda ja maailmas toimuva vastu (DeLamater & Friedrich, 2002). Eelkooliealine laps on jutukas, avatud ja usaldav, mis loob suurepärase aluse rääkimaks seksuaalsusest ausalt ja otse (Rapošová, 2016). See peaks olema aeg, mil seksuaalharidus on osa üldisest haridusest koolieelses lasteasutuses (Astuti, Sugiyatno, & Aminah, 2017; Rapošová, 2016).

Esimesel kuuel eluaastal on seksuaalne areng kõige kiirem, hõlmates oma soo ja keha avastamist, tunnete mõistmist ning väljendamist (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015), head enesetunnet, turvaoskuste õppimist, suhteid pere ja sõpradega (Laste seksuaalne areng..., 2018). Sellest lähtuvalt on soovitatav seksuaalharidusega alustada juba eelkoolieas (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Kuna suure osa ajast veedavad selles vanuses lapsed ka lasteaias (Statistikaamet, 2008), on lasteaiapäetajatel oluline roll seksuaalhariduslike teadmiste edastamisel. Seksuaalhariduse läbi toetatakse lapse turvalist ja eakohast seksuaalset arengut (Lapse seksuaalne areng..., 2018).

Seksuaalhariduse suurenenud vajadust mõjutavad tänapäeva ühiskonna globaliseerumine, kiire info kättesaadavus, multikultuursus, laste seksuaalse väärkohtlemise kasvav mure ja muutuvad hoiakud (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Sellises keskkonnas on lapsel raske aru saada, mis on õige ja mis on vale. Igal lapsel on aga õigus haridusele ja saada seksuaalsusega seotud eakohast teavet (Balter, van Rhijn, & Davies, 2016; Cacciatore, 2014; Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Täiskasvanu teha on piiride seadmine - mida on vaja teada ja mida mitte (Cacciatore, 2014).

Seksuaalsusest rääkimine on paljude täiskasvanute jaoks endiselt piinlik ja tabu. See on teema, mis tekitab tugevaid emotsioone ja mida võidakse vältida. Täiskasvanute negatiivsed hoiakud ja teadmised võivad aga lastesse üle kanduda (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019), kuna lapsed õpivad erinevaid käitumismustreid vaatlemise ja mudeldamise teel (Bandura, 1977). Lapse seksuaalse arengu oluline osa on adekvaatse ja usaldusväärse info kättesaadavus ja täiskasvanud on need, kes seda pakkuma peaksid (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019). Lapsed vajavad ausaid vastuseid ja õigeid hoiakuid, mis aitavad kujundada tervislikku minapilti (Cacciatore, 2014). Seeõttu on oluline täiskasvanute toetamine ja koolitamine seksuaalhariduslike teadmiste ja kogemustega (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019).

Eestis on seksuaalharidus koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) integreeritud üldoskuste ja “mina ja keskkond” valdkonda. Õppekavas ei ole välja toodud, mis teemasid mis vanuses käsitleda (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008) ja on õpetaja teha, kas ja kui palju ta laste seksuaalsuse teemat õppetöös käsitleb (Rapošová, 2016). Väga täpselt on nimetatud teemad välja toodud ja lahti kirjutatud Euroopa seksuaalhariduse standardites (2015), määratledes vanuseti, mida peaks teadma ja mõistma, milliste situatsioonidega toime tulema ning millised hoiakud ja väärtused välja kujunema. Standardid on soovituslikud (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Osaliselt on seksuaalhariduslikud teemad välja toodud ka metoodilises materjalis “Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus“, mis on suunatud 4-7aastaste laste seksuaalhariduslike teemade õpetamiseks (Part & Kull, 2018). Käsiraamat „Laste seksuaalkasvatus: Nõuandeid vastuseks tüdrukuna ja poisina kasvamise väljakutsetele sünnist murdeeni“ sisaldab praktilisi nõuandeid, kuidas lapse normaalset seksuaalset arengut kaitsta ja toetada (Cacciatore, 2014).

Autorile teadaolevalt ei ole Eestis varem uuritud, milliseid seksuaalhariduslike teemasid peetakse oluliseks koolieelses lasteasutuses käsitleda ja millised on õpetajate tööd takistavad tegurid. Sellest lähtuvalt on antud bakalaureusetöö üheks eesmärgiks välja selgitada, milliseid teemasid peetakse oluliseks koolieelses lasteasutuses käsitleda ja millised tegurid takistavad õpetajate valmisolekut nimetatud teemat õpetada. Varasemalt on Kadri Spiegel (2014) oma bakalaureusetöös uurinud koolieelse lasteasutuse õpetajate hinnanguid enda seksuaalhariduslikele teadmistele ja seksuaalhariduse olulisusele ning milliseid õppematerjale kasutatakse. Aja jooksul võivad arvamused, hoiakud ja hinnangud olla muutunud. Teisalt võib olla juurde tekkinud uusi metoodilisi materjale ja vahendeid. Sellest lähtuvalt on antud töö teiseks eesmärgiks välja selgitada õpetajate hinnangud enda seksuaalhariduslikele teadmistele ja millistele materjalidele toetutakse. Käesolevas töös kasutatakse sõnu *lasteaed* ja *koolieelne lasteasutus* sünonüümidena. Järgnevalt antakse kirjandusele tuginedes teoreetiline ülevaade eelkoolialise lapse seksuaalsusest ja sellega seotud tüüpilisematest ilmingutest, seksuaalharidusest ja soovituslikest teemadest ning õpetajate valmisolekut mõjutavatest teguritest.

Seksuaalne areng

Seksuaalsus on osa inimese loomulikust arengust, mis hõlmab „(...) sugu, sooidentiteete ja soorolle, seksuaalset orientatsiooni, erootikat, naudingut, lähedust ja soojätkamist.

Seksuaalsust kogetakse ja väljendatakse mõtetes, fantaasiates, ihades, uskumustes, suhtumistes, väärtushinnangutes, käitumises, tavades, rollides ja suhetes“ (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015, lk 16). Seega on seksuaalsus osa inimese elust juba lapsepõlves (Rapošová, 2016) ja seda ei tohiks segi ajada täiskasvanuea seksuaalsusega (Part & Kull, 2018).

Kõige kiirem areng toimub lapse esimesel kuuel eluaastal, mil ta muutub iseseisvamaks ja saab teadlikuks oma kehast (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Eelkooliealised lapsed, kes õpivad alles piire ja norme tundma, võivad seista liiga lähedal, hõõruda ennast inimeste vastu või juhuslikult katsuda ema rindu või isa genitaale. Erinevad uuringud ongi märkinud, et sagedasemad eelkoolialise lapse seksuaalse käitumise ilmingud on genitaalide katsumine ja eksponeerimine (Balter *et al.*, 2016; Davies, Glaser, & Kossoff, 2000; Friedrich, Fisher, Broughton, Houston, & Shafran, 1998). Järgnevalt on välja toodud ja pikemalt lahti kirjutatud eelkoolialise lapse tüüpilisemad seksuaalsuse ilmingud:

Enese rahustamine, stimuleerimine ja katsumine. Enda katsumine on rahustav tegevus, mis tekitab hea (Kenny, Dinehart, & Wurtele, 2015) ja turvalise tunde ning vabastab üleliigse energia (Rapošová, 2016). Eneserahuldamine on tavaline uinumise eel või ajal (Balter *et al.*, 2016). Tavaline on enese katsumine, kui laps vaatab televiisorit, tal on igav või ta on ärev (Kenny *et al.*, 2015). Täiskasvanu ei tohiks halvustada ega häbistada sellist käitumist, vaid pigem lapsele selgitama, milline on sobiv avalik käitumine ja milline mitte (Rapošová, 2016).

Kehaline areng. Teise ja kolmanda eluaasta jooksul tekib lastel teadlikkus oma kehast ning tekib huvi iseenda ja teiste kehade vastu (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Nad hakkavad ennast identifitseerima poisi või tüdrukuna, mida nimetatakse sooidentiteediks (Wurtele & Kenny, 2011). Enamus lapsi avastab oma suguelundeid, kasutades oma käsi, esemeid (nt mänguasjad, tekid) või hõõrudes ennast millegi vastu (nt mööbel) (Kenny *et al.*, 2015). 4.-6. eluaasta jooksul mõistavad lapsed, et avalikus kohas enda paljastamine ja teiste puudutamine ei ole sobiv ja on täiskasvanute poolt taunitav, seega muutub enda katsumine ja alasti käimine harvemaks (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015; Kenny *et al.* 2015).

Mäng. Eelkooliealised lapsed õpivad läbi mängu ning täiskasvanute ja eakaaslastega suheldes. Lapse mängu vaadeldes saab näha, mida laps on näinud, milline on tema perekond, mis on haaranud tema tähelepanu ja rikastanud fantaasiat (Balter *et al.*, 2016). Lapsed uurivad enda seksuaalsust läbi eksperimenteerimise ja rollimängude, andes teineteisele täpseid rolle nagu ema, isa, kes käib tööl/kes mitte, mängides rasedat, sünnitamist ja riietumist (Balter *et*

al., 2016; Ey, McInnes, & Rigney, 2017). Vastassugupoole keha võidakse tundma õppida mängides nn arstimängu. Siinkohal on oluline sekkuda rahumeelselt ja mitte käituda alandavalt (Rapošová, 2016), kuna käitumine on suure tõenäosusega motiveeritud uudishimust mitte erootilistest mõtetest (Kenny *et al.*, 2015).

Soorollid. Sotsiaalne keskkond mõjutab palju soorollide kujunemist. Ühiskonnal on kindel arvamus, kuidas ja millega peaks poiss ja tüdruk mängima ning mida selga panema. Vanemad ja õpetajad käituvad poiste ning tüdrukutega erinevalt (Hines, 2004). Lapsed õpivad juba varases eas sildistama, kes on poiss ja kes on tüdruk, millised on poiste ja millised tüdrukute mänguasjad (Balter *et al.*, 2016). Ühiskonna ootused on erinevad ning julgustatakse käituma ja olema erinev (Hines, 2004). Rapošová (2016) toob välja, et lapsel võiks lasta mängida sellega, millega ta soovib, hoolimata ühiskonna normidest ja arvamustest.

Uudishimu ja küsimuste esitamine. Lapsed on loomult uudishimulikud ja julged erinevaid küsimusi esitama (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Seksuaalne uudishimu on tüüpiline seksuaalse käitumise vorm (Ey *et al.*, 2017). Lapsed formuleerivad küsimusi oma igapäeva elu, limiteeritud teadmiste ja nähtu põhjal (Martin & Torres, 2014). Nad tunnevad huvi raseduse, kehaosade ja soo erinevuste vastu (Ey *et al.*, 2017; Güder & Alabay, 2018). Informatsiooni ja oma küsimustele vastuste saamiseks, võivad lapsed olla väga järjekindlad (Martin & Torres, 2014). Uudishimu ja küsimuste esitamine on lapse normaalse arengu osa, mistõttu on oluline anda eakohaseid ja korrektseid vastuseid (Güder & Alabay, 2018).

Seksuaalharidus

Seksuaalharidus on üldhariduse osa (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Igal inimesel on õigus saada asjakohast ja terviklikku haridust, mis hõlmab tunnete ja väärtuste uurimist, suhtlemise, otsuste ja kriitilise mõtlemise oskuste arendamist (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015; National Guidelines Task Force, 2004). Igal lapsel on õigus saada selgepiirilist ja eakohast infot inimese seksuaalsuse kohta (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015; Force, 1998). Seksuaalhariduse omandamine on protsess, mis kestab terve elu (Force, 1998) ja sellega soovitatakse alustada võimalikult varakult (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Seksuaalhariduse edastamine on nii lapsevanemate, õpetajate kui ka riigi vastutus (Astuti *et al.*, 2017).

Seksuaalhariduse eesmärgiks eelkoolieas on kaitsta seksuaalset arengut. Seksuaalharidus peab lähtuma lapse vanusest, arengust ja huvist ning olema lihtne ja asjakohane (Balter *et al.*,

2016; Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Seksuaalharidusel, mis viiakse läbi turvalises, avatud ja stimuleerivas keskkonnas, on positiivne ja elukestev mõju tervisele, heaolule, hoiakutele ja väärtustele (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). Seksuaalharidus ennetab seksuaalsusega seotud negatiivseid tagajärgi ja parandab inimeste elukvaliteeti, aidates kujundada positiivset ja vastutustundlikku suhtumist oma seksuaalsusesse (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Haridussüsteem peab aitama lapsi kaitsta vastuoluliste ja segadusttekitavate sõnumite eest, mida nad sotsiaalsest keskkonnast saada võivad ja pakkuma efektiivset, teaduslikku, täpset ja laiapõhjalist seksuaalharidust (Brouskeli & Sapountzis, 2017).

Kõige tähtsamad seksuaalhariduse teemad eelkoolieas peaksid olema: kehaosad ja oma keha hindamine, sõprus ja tervislike suhete loomine, tunnete väljendamine, otsuste tegemine, probleemide lahendamine, sooidentiteet ja soorollid, eluväärtused, turvatunne, teadmised perekonna kohta, kuidas ennast kaitsta ja ära hoida väärkohtlemist, sobiv ja mittesobiv kontakt ja kelle poole pöörduda ohu korral (Balter *et al.*, 2016; Chairilsyah, 2019; Force, 1998; Rapošová, 2016). Türgis läbiviidud uuring toob välja, et kõige rohkem räägitakse lastega sooerinevustest, kõige vähem aga eneserahuldamisest (Kurtuncu, Akhan, Tanir, & Yildiz, 2015). Järgnevalt on välja toodud ja pikemalt kirjutatud mõnedest soovituslikest seksuaalhariduslikest teemadest:

Keha tundmine ja hindamine. Oma keha hindamine ja kehaosade tundmine loob positiivse ja eluterve suhtumise iseendasse (Balter *et al.*, 2016; Wurtele & Kenny, 2011). Oluline on rääkida kõikidest kehaosadest, ka suguelunditest, ja anda neile õiged ja korrektsed nimed (Balter *et al.*, 2016; Güder & Alabay, 2018). Enda ja teiste kehade tundmine õpetab lapsele tolerantsust erinevuste suhtes (Rapošová, 2016).

Sobiv ja mittesobiv käitumine. Tähtis on lapsi suunata ja selgitada, milline on sobiv avalik käitumine ja milline mitte. (Kenny *et al.*, 2015; Wurtele & Kenny, 2011). Oluline on luua koos lastega reeglid ja kokkulepped ja kehtestada, mis on lubatud ja sobiv ning mis mitte (Laste seksuaalne areng..., 2018). Sobivat ja mittesobivat käitumist õpivad lapsed mudeldamise ja eeskju kaudu (Balter *et al.*, 2016).

Suhted. Suhted on keskse tähtsusega terve inimese elu (National Guidelines Task Force, 2004). Läbi seksuaalhariduse tutvustatakse lapsele erinevaid suhteid (sh sõprus), kuidas neid luua ja hoida (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Seksuaalharidus aitab kujundada

eelkooliealistel lastel avatud (Balter *et al.*, 2016) ja sallivat suhtumist (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015).

Teadmised perekonna kohta. Läbi seksuaalhariduse saavad eelkooliealised lapsed teadmisi perekonna kohta, nagu mitmekesisus ja paljunemine. Olulised teemad, mida võiks käsitleda on kuidas ja kust tulevad lapsed ning erinevate peretüüpide (nt 2 ema/2 isa, adopteerimine jne) tutvustamine (Balter *et al.*, 2016). Õige ja täpne seksuaalharidus aitab aru saada kohustusest ja vastutusest perekonna suhtes, kujundab pereväärtusi ja annab teadmisi perekonnasisestest suhetest (National Guidelines Task Force, 2004).

Tunded. Eelkooliealistele lastele on oluline õpetada mõistma iseenda ja teiste emotsioone ning arendada suhtlemisoskusi, kuna need aitavad kujundada eluterveid inimsuhteid (Force, 1998). Olulised teemad, mida võiks käsitleda, on emotsioonidele nime andmine, millised on head ja halvad emotsioonid, emotsioonide tundmine, väljendamine ja nendega toimetulek ning tutvustada armastuse erinevaid viise (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015).

Turvaoskused. Seksuaalharidus eelkoolieas võiks anda lapsele teadmised, mis aitaksid tal oma keha kuulata ja tunnustada, kuulata oma sisetunnet ja luua mõistmine, et abi küsimine on lubatud ning et alati on olemas valikuvõimalus (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Selgita lapsele, milline on sobiv ja mitesobiv puudutus. Samuti on oluline rääkida, et kellelgi ei ole õigus katsuda tema privaatseid kehaosi nõusolekut küsimata (Wurtele & Kenny, 2011).

Õpetajate valmisolek seksuaalhariduslike teemade käsitlemiseks

Koolieelse lasteasutuse õpetajad on seksuaalhariduse edastamises esirinnas (Astuti *et al.*, 2017) Neil on suur roll laste sotsialiseerimises ja arendamises. Õpetajad näevad igapäevaselt lapse seksuaalset arenemist (Balter *et al.*, 2016). Kuigi mitmed uuringud toovad välja, et õpetajad toetavad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist eelkoolieas (Kakavoulis, 1998; Menmuir & Kakavoulis, 1999), võivad seksuaalhariduse käsitlemisel saada takistuseks erinevad tegurid.

Koolieelses lasteasutuses võib seksuaalhariduse andmisel saada probleemiks lapsevanemate reageering, hoiakud (Balter *et al.*, 2016) ja kultuuriline taust (Ünlüer, 2018). Ünlüer (2018) viis Türgis läbi uuringu, kus selgus, et vanemad väldivad seksuaalhariduslikke teemasid. Tüdrukuid hoiatati pidevalt, et nad oma keha kaitseksid, sest nad on naissoost (Ünlüer, 2018). Sellist suhtumist võib mõjutab asjaolu, et täiskasvanud ise pole saanud seksuaalharidust (Güder & Alabay, 2018) või nad ei saa aru seksuaalhariduse vajalikkusest

eelkoolieas (Balter *et al.*, 2016; Güder & Alabay, 2018). Probleem on ka see, et lapsevanem ei anna kehaosadele õigeid nimesid või ei anna ausaid ja eakohaseid vastuseid (näiteks kuidas sünnivad lapsed). Lapsea seksuaalsusest rääkimine võib tekitada ebamugavust (Balter *et al.*, 2016) ja häbi (Güder & Alabay, 2018; Kurtuncu *et al.*, 2015). See ja teised eelnevalt nimetatud aspektid võivad tuua kaasa pingeid õpetaja ja lapsevanema vahelisse suhtesse (Balter *et al.*, 2016).

Seksuaalhariduse kvaliteeti mõjutab ka õpetajate kogemuste ja teadmiste puudumine (Balter *et al.*, 2016). Seda kinnitab ka Brouskeli & Sapountzis (2017) uurimuse tulemused, mis toovad välja, et õpetajate akadeemiline valmidus on ebapiisav. Hariduse kvaliteedis on suur lõhe, kuna õpetajad pole juba bakalaureuseõppes vastavat haridust saanud (Çelik, 2018) ega oska ära tunda eelkooliealisele lapsele omast tüüpilist ja normaalset seksuaalset käitumist (Webster, O'Toole, O'Toole, & Lucal, 2005). Paljud õpetajad puutuvad kokku lapse seksuaalse käitumisega, kuid pole kindlad, kuidas sellele reageerida, kuna neil puuduvad vastavad teadmised ja oskused (Kenny *et al.*, 2015). Kuna õpetajad peavad oma teadmisi ebapiisavaks, võidakse seksuaalhariduslike teemade käsitlemisest üldse hoiduda (Ünlüer, 2018).

Teine aspekt, mis võib mõjutada seksuaalhariduse kvaliteeti, on õpetajate valmisolekut teemat käsitleda. Õpetajatel võib puududa enesekindlus või on nad saanud ebaadekvaatset infot, mida kinnitab Ey jt (2017) uurimus. Valmisolekut võib mõjutada ka lai teemade ring, mistõttu ei suudeta otsustada, mida ja kui palju õpetada. Ka ei juleta õpetada ilma eelneva täiendkoolitusega (Balter *et al.*, 2016, 2018). Isegi, kui õpetajad on saanud asjakohase koolituse, siis ei tunne nad ennast piisavalt ettevalmistunult, vajades rohkem teoreetilisi teadmisi ja praktilisi kogemusi (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Kui õpetajatel ei ole laste seksuaalse arengu kohta täielikku arusaamist, siis võivad nad laste käitumist valesti tõlgendada, mis võib lastes tekitada häbitunnet oma normaalse seksuaalse arengu suhtes või sildistamist teiste poolt (Ey *et al.*, 2017).

Kanadas läbiviidud uuring (Balter *et al.*, 2018) toob välja, et seksuaalhariduslikud teadmised, vahendite/materjalide olemasolu ja koolitused tõstavad õpetajate valmisolekut nimetatud teemat käsitleda. Seksuaalharidus, mida pakuvad pädevad täiskasvanud, aitab lapsel ära tunda ja kaitsta ennast keskkonnast tulenevate ohtude eest (Çelik, 2018). Mida rohkem õpetajad normaalse seksuaalse arengu ja käitumise kohta teavad, seda paremini

suudavad nad eristada normaalset seksuaalset käitumist probleemsest käitumisest, ning oskavad märgata ja sekkuda, kui laps on näiteks väärkohtlemise ohver (Kenny *et al.*, 2015).

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Antud töö teoreetiline osa kinnitab seda, et seksuaalharidus toetab eelkooliealise lapse loomulikku arengut ning selle vajadus on ajaga suurenenud. Lapseea seksuaalsusest rääkimine on aga paljudele täiskasvanutele endiselt raske, kuna seda mõjutavad inimeste teadmised, kogemused, hoiakud, väärtused, arusaamad ja kultuuriline taust. Eestis on varasemalt uuritud, kui oluliseks õpetajad nimetatud teemat peavad ja millistele materjalidele toetutakse. Samas ei ole uuritud, milliseid seksuaalhariduslike teemasid peetakse oluliseks õpetada ja millised tegurid takistavad õpetajate valmisolekut nimetatud teemadel rääkida. Sellest tulenevalt on antud bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada, milliseid teemasid peetakse oluliseks koolieelses lasteasutuse käsitleda ja millised tegurid takistavad õpetajate valmisolekut nimetatud teemasid õpetada. Samuti teada saada, kuidas hindavad Eesti alushariduse õpetajad enda seksuaalhariduslike teadmisi ja millistele materjalidele toetutakse. Tuginedes käesoleva töö uurimisprobleemile ja eesmärgile, on püstitatud 3 uurimisküsimust:

1. Milliseks hindavad õpetajad oma seksuaalhariduslike teadmisi ja kui oluliseks nad peavad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist lasteaias?
2. Milliste seksuaalhariduslike teemade käsitlemist peavad lasteaiasõpetajad oluliseks ja millised tegurid mõjutavad nende käsitlemise valmidust?
3. Kui kättesaadavad on õpetajate hinnangul seksuaalhariduslikud materjalid ja millistele materjalidele toetutakse koolieelses lasteasutuses?

Metoodika

Käesolevas bakalaureusetöös kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit, mida iseloomustab suur valim, arvaandmete kogumine ja analüüsimine (Õunapuu, 2014). Andmeid koguti veebipõhise küsimustikuga, mis hõlmas nii suletud kui ka poolavatud küsimusi. Tegemist oli kaardistava (ingl k *survey*) uurimusega, mille eesmärgiks on näidata ja kirjeldada hetkel valitsevaid arusaamu, hoiakuid ja tingimusi (Hirsijärvi & Huttunen, 2005). Järgnevalt on kirjeldatud valimit, mõõtevahendit, protseduuri ja andmetöötlust.

Valim

Käesoleva bakalaureusetöö valimi moodustasid koolieelse lasteasutuse tegevõpetajad. Valim moodustati mugavusvalimit kasutades, mis võimaldas kiiresti ja lihtsalt jõuda vastajateni (Cohen, Manion, & Morrison, 2007). Valimi moodustamiseks jagati veebipõhist küsimustikku *Facebooki* grupis “Lasteaednike ideed”, millega on liitunud koolieelse lasteasutuse õpetajad üle kogu Eesti. Veel jagas autor küsimustikku enda tegevõpetajatest kursusekaaslaste, sõprade/tuttavate ja kolleegidega. Küsimustikule vastas 112 õpetajat, kellest 4 ei vastanud uuringu kriteeriumitele, kuna puudus varasem töökogemus. Eelnevalt lähtudes sai andmeanalüüsis kasutada 108 lasteaiaõpetaja vastuseid. Tabelist 1 on näha, et vastajaid oli kõigis vanuseastmetes. Vastajate keskmine vanus oli 42 aastat, kõige noorem oli 22- ja kõige vanem 66aastane. Kõige rohkem vastajaid oli bakalaureuse või sellega võrdsustatud haridustasemes (63 õpetajat ehk 58,3%) ja kõige vähem keskharidusega õpetajaid (4 õpetajat ehk 3,7%). Vastajate seas oli väga erineva tööstaažiga õpetajaid. Oli nii äsja alustanud kui ka väga staažikaid õpetajaid. Keskmine õpetajate tööstaaž küsimustiku täitmise hetkel oli 14 aastat, varieerudes vahemikus 1-44. Uuringus osalejate seas oli kõige rohkem tööstaažiga 1-5 a õpetajaid ning kõige vähem staažiga 36-45 a. Valdav osa küsimustikule vastanutest (39 õpetajat ehk 36,1%) omandas lasteaiaõpetaja hariduse 0-5 aastat tagasi ja kõige vähem (23 õpetajat ehk 21,3%) vastanuid omandas vastava hariduse 21 aastat tagasi või hiljem.

Tabel 1. Vastajate üldandmed

Vanusevahemik	Arv	Sagedus
20-29	20	18,5%
30-39	33	30,6%
40-49	20	18,5%
50-59	26	24,1%
60-70	9	8,3%

Haridustase		
Keskharidus	4	3,7%
Keskeri	15	13,9%
Bakalaureus	63	58,3%
Magister	26	24,1%
Tööstaaž		
1-5	30	27,8%
6-10	28	25,9%
11-20	22	20,4%
21-35	20	18,5%
36-45	6	7,4%
Hariduse omandamise aeg		
0-5 a tagasi	39	36,1%
6-10 a tagasi	22	20,4%
11-20 a tagasi	24	22,2%
21 a tagasi või hiljem	23	21,3%

Mõõtevahend

Mõõtevahendina kasutati veebipõhist küsitlust, mis koostati ja viidi läbi *Google Forms* keskkonnas. Küsimustik koostati töö autori poolt, kuna ei leitud varasemat uurimust, mis oleks antud bakalaureusetöö eesmärkidega sobinud. Ankeedi koostamisel tugineti läbitöötatud teoreetilisele materjalile. Osaliselt toetuti Helen Laikoja magistriritöö küsimustikule, mis oli koostatud II kooliastmele (Laikoja, 2018). Veebipõhise küsitluse kasuks otsustas autor seetõttu, et jõuda võimalikult kiiresti võimalikult paljude potentsiaalsete vastajateni.

Küsitlus koosnes viiest teemablokist (vt lisa 1). Ankeedi esimeses jaotises andis töö autor ülevaate uuringu eesmärkidest, ülesehitusest ja orienteeruvast ajakulust. Esimeses teemablokis koguti vastajate taustaandmeid - vanus, haridustase, õpitud erialad, tööstaaž ja millal omandati lasteaiaõpetaja eriala. Ülejäänud neli teemaplokki - sissejuhatus, seksuaalhariduslikud teemad, teadmised ja valmisolek, toetavad materjalid- olid suunatud uurimisküsimustele vastuste saamiseks. Viimane küsimus oli pealkirjata jaotises, kus oli võimalus antud teemal veel midagi öelda. Kokku oli 19 küsimust, millest 17 olid kohustuslikud ja 2 mittekohustuslikud.

Küsimustikus oli nii suletud (valikvastustega) ja poolavatud küsimusi, kui ka üks avatud küsimus. Poolavatud küsimusega sai vastaja pikemalt täpsustada ja kommenteerida suletud küsimuse vastust. Antud töös kasutatakse kvalitatiivselt kogutud infot vaid arvandmete

tulemuste ilmestamiseks. Viimane küsimus oli avatud, kus oli antud teemal võimalik veel mõtteid ja kommentaare jagada.

Küsimusele 9 ja 17 tuli vastata 4-pallilisel Likert- tüüpi skaalal. Esimesel juhul küsiti, kui oluliseks peetakse seksuaalhariduslike teemade käsitlemist eelkoolieas. Vastuste skaala oli järgnev: *1- ei ole üldse oluline; 2- pigem ei ole oluline; 3- pigem on oluline; 4- on väga oluline*. Teisel juhul küsiti, kui kättesaadavad on vastaja hinnangul alushariduse seksuaalhariduslikud õppematerjalid ja vahendid. Vastuste skaala kuvati järgnevalt: *1- on väga kättesaadavad; 2- pigem on kättesaadavad; 3- pigem ei ole kättesaadavad; 4- ei ole üldse kättesaadavad*.

Küsimustiku valiidsuse kontrollimiseks viidi läbi pilootküsitlus, milles osales 7 uuringu kriteeriumitele sobivat koolieelse lasteasutuse tegevõpetajat. Pilootküsitluse eesmärk oli saada teada küsimustiku kitsaskohad ja vastamiseks kuluv orienteeruv aeg. Tulemusena viidi sisse mõned muudatused sõnastuses, nummerdati küsimused, jäeti välja üks küsimus ja tehti võimalikuks mitme vastuse valimine teatud küsimuste puhul. Pilootuuringu tulemusi käesolevas töös ei kasutatud.

Protseduur

Uuringu läbiviimiseks koostati 2020. aasta märtsis küsimustik veebikeskkonnas *Google Forms*. Valiidsuse suurendamiseks viidi läbi üks pilootuuring aprilli alguses, misjärel viidi küsimustikku sisse mõned muudatused. Töö autor jagas küsimustikku oma koolieelse lasteasutuse kolleegide, tegevõpetajatest kursuse- ja koolikaaslaste ning tuttavate õpetajatega ja *Facebooki* grupis „Lasteaednike ideed“. Et valim võimalikult kiiresti täis saada, uuendas ja tõstis töö autor küsimustikku esile igapäevaselt mitu korda. Teistele osalejatele saadeti korduskiri, palvega täita küsimustik lähipäevade jooksul. Küsimustikuga oli kaasas lühike kaaskiri, kus töö autor tutvustas ennast, töö eesmärke, ülesehitust ja vastamisele kuluvat orienteeruvat aega.

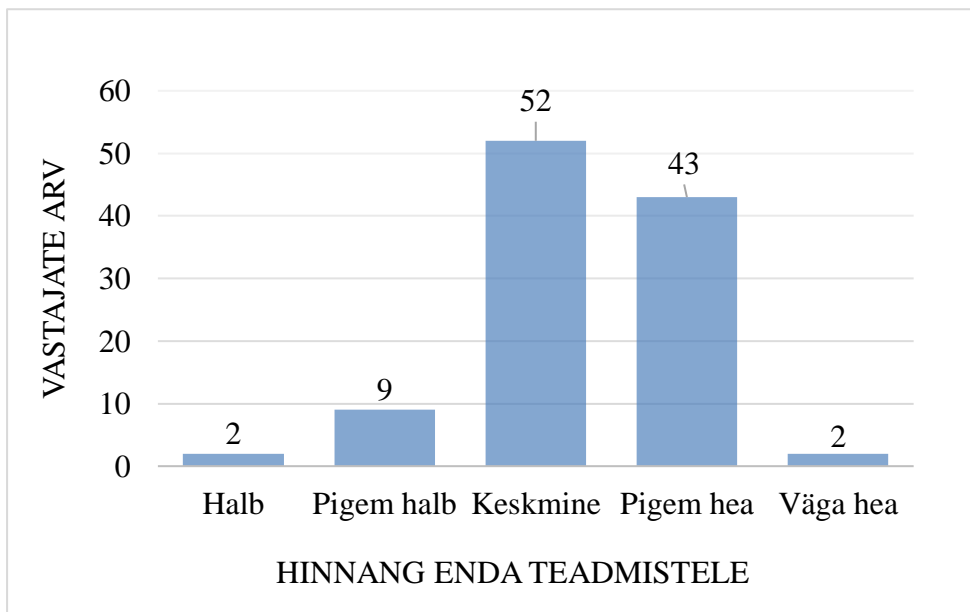
Küsimustikust saadud andmed lisati andmetöötlusprogrammi *Microsoft Office Excel 2016*, kus andmed korrastati ja teisendati arvulisteks väärtusteks, analüüsiti ning tehti tabelid ning joonised. Andmete analüüsimisel kasutati programmis *Microsoft Office Excel 2016* olevaid sagedustabeleid ja aritmeetilisi keskmisi.

Tulemused

Järgnevalt on välja toodud uuringu tulemused uurimisküsimuste kaupa.

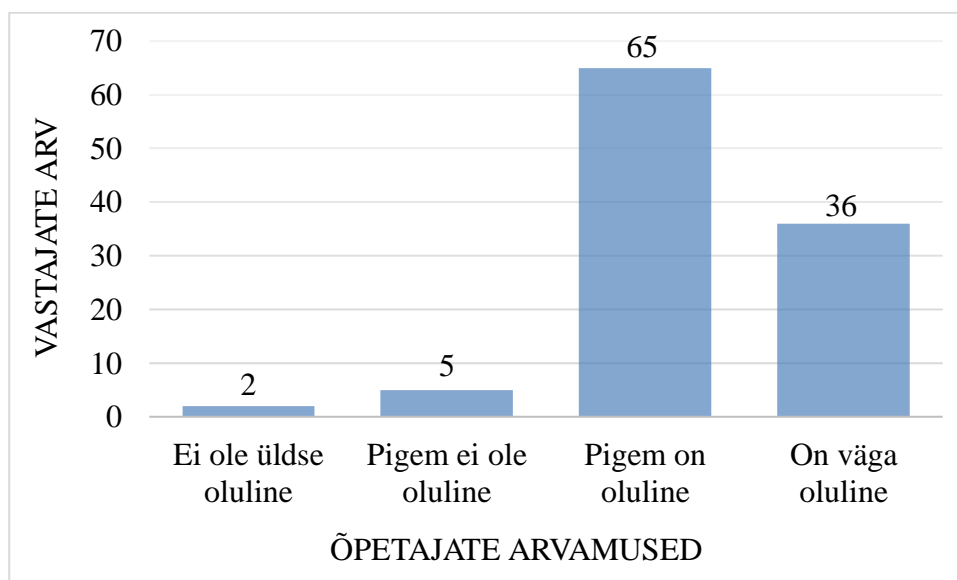
Milliseks hindavad õpetajad oma seksuaalhariduslike teadmisi ja kui oluliseks nad peavad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist lasteaias?

Küsimusele *milliseks hindavad õpetajad oma seksuaalhariduslike teadmisi?* vastuse saamiseks paluti lasteaiatöötajatel hinnata enda seksuaalhariduslike teadmisi 5- pallilisel skaalal (1- *halb*, 2- *pigem halb*, 3- *keskmine*, 4- *pigem hea*, 5- *väga hea*). Jooniselt 1 on näha, et 52 õpetajat ehk 48,1% kõikidest vastanutest hindas oma teadmisi keskmiseks. Ainult 2 õpetajat ehk 1,9% hindasid enda teadmisi väga heaks ja sama palju halvaks.

Joonis 1. Õpetajate hinnangud enda seksuaalhariduslikele teadmistele. Vastuste osakaal arvuna.

Õpetajatelt sooviti ka teada, kui oluliseks nad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist lasteaias peavad. Jooniselt 2 on näha, et suurem osa õpetajatest (65 õpetajat ehk 60,2%) arvas, et seksuaalhariduslike teemade käsitlemine eelkoolieas on pigem oluline. Kõikidest vastanutest ainult 2 ehk 1,9% oli arvamusel, et seksuaalhariduslike teemade käsitlemine ei ole üldse oluline.

Joonis 2. Õpetajate arvamused, kui oluliseks peavad nad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist. Vastuste osakaal arvuna.

Õpetajad, kes olid vastamise hetkel arvamusel, et seksuaalharidus eelkoolieas ei ole üldse oluline või pigem ei ole oluline, tõid välja päris mitmeid argumente, miks nad nii arvavad. Mõned arvasid, et nimetatud teemade käsitlemiseks on eelkoolieas veel vara: „*Mingi asi jäägu suureks kasvamise juurde ka ja natuke hilisemasse ikka.*“ ja seksuaalharidust ei ole välja toodud koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas: „*Minu meelest pole vaja seda teemat eelkooliealiste lastega üldse arutada. Antud teema õppimine on riiklikus õppekavas põhikoolis.*“.

Õpetajad, kes kommenteerisid, et seksuaalhariduslike teemade käsitlemine on pigem oluline või väga oluline, toovad välja, et koolieelses lasteasutuses tuleb nimetatud teemadel rääkida, kuna kodus ei pruugita seda teha: „*Kuna paljudes peredes on see tabu teema siiani, siis peab alushariduses seda katma.*“ ja oluline on õpetada, kuidas sobivalt käituda: „*Täiskasvanu annab lapsele teadmise ja piirid lubatava ning mitte lubatava käitumise kohta.*“ ning kuidas ennast kaitsta ja ennast turvaliselt tunda: „*Lastele on vaja teadvustada, et tema keha kuulub talle ja keegi ei tohi tema keha loata puutuda (lapse enda kaitse, piiride seadmine, vajadusel abi otsimine).*“ . Veel tõid vastajad välja seksuaaltervise aspekti: „*Seksuaalharidus lasteaias võib olla aluseks eluterve seksuaalsuse ja üldse oma keha tunnetuse väljakujunemisele hilisemas eas.*“ . Kuigi suur osa küsimustikule vastanutest pidas seksuaalhariduslike teemade käsitlemist eelkoolieas pigem oluliseks või väga oluliseks, toodi välja, et puuduvad piisavad teadmised ja kogemused: „*Meie põlvkonda pole õpetatud.*“ ja

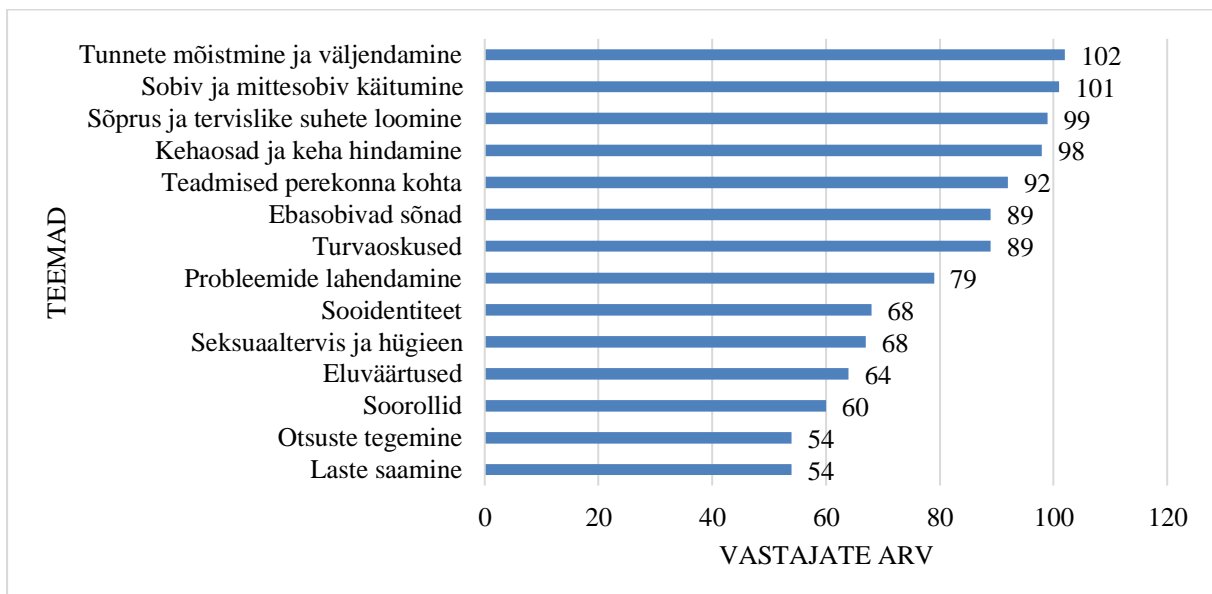

„See teema on endiselt halvasti käsitletud, ühiskond vaatamata tohutu informatsioonile pole selleks veel Eestis valmis.“ ning inimesed ei saa aru, mida sõna *seksuaalsus* tähendab:

„Teemat peetakse sõna poolest tabuks, kuid mis selle taga tegelikult peitub, on midagi palju enamat.“

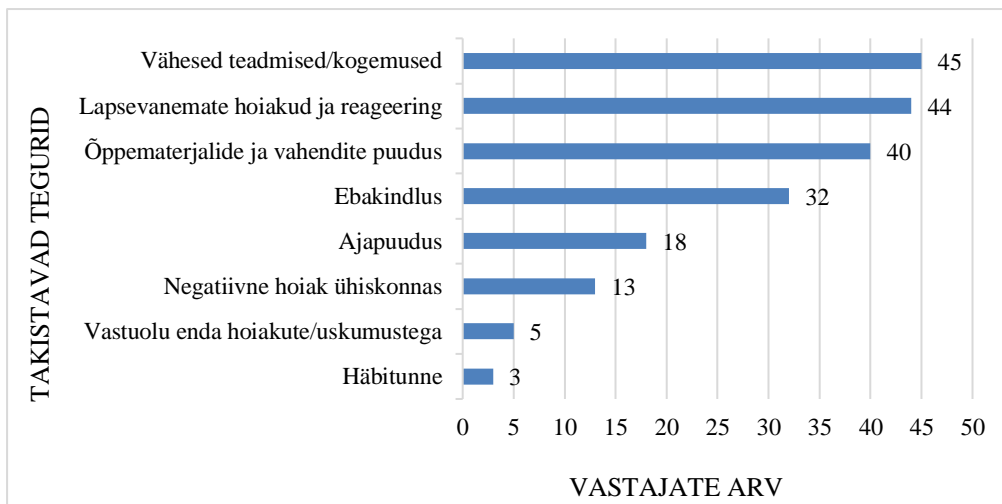
Milliste seksuaalhariduslike teemade käsitlemist peavad lasteaiaõpetajad oluliseks ja millised tegurid mõjutavad nende käsitlemise valmidust?

Enamik (65 õpetajat ehk 60,2%) küsimustikule vastanutest arvas, et seksuaalhariduslike teemade käsitlemine koolieelses lasteasutuses on pigem oluline. Lisaks sellele sooviti teada, milliseid teemasid peetakse oluliseks õpetada. Õpetajatel paluti märkida kõik teemad, mida nad oluliseks peavad. Kõik valikuvariandid osutusid valituks vähemalt pooltel vastanutest. Jooniselt 3 on näha, et kõige olulisemaks teemaks peetakse tundeid - oskus tundeid mõista ja väljendada - mille osakaal kõikidest vastanutest oli 102 õpetajat ehk 94,4%. Samuti leiti, et tähtis on rääkida sobivast ja mittesobivast käitumisest (101 õpetajat ehk 93,5%) ning sõprusest ja tervislike suhete loomisest (99 õpetajat ehk 91,7%). Kõige vähem valituks osutusid *otsuste tegemine* ja *laste saamine*, mis kumbki osutus valituks 54 õpetajal ehk 50% vastanutest.

Joonis 3. Õpetajate arvamused, milliseid teemasid peetakse oluliseks käsitleda koolieelses lasteasutuses. Vastuste osakaal arvuna.

Õpetajatelt sooviti ka teada, et mis takistab seksuaalhariduslike teemade käsitlemist eelkoolieas. Ette oli antud valik tegureid, mille hulgast paluti valida neil kõik sobivad variandid. Valiku *muu* all, oli võimalik välja tuua valikutes mitteolev tegur või oma valikuid kommenteerida. *Vähesead teadmised/kogemused* oli vastusevariant, mida valiti koolieelse lasteasutuse õpetajate seas kõige enam (45 õpetajat ehk 41,7%). Järgnesid *lapsevanemate hoiakud ja reageering* (44 õpetajat ehk 40,7 %) ning *õppematerjalide- ja vahendite puudus* (40 õpetajat ehk 37%). Kõige vähem valituks osutusid tegurid nagu *vastuolu enda hoiakute/uskumustega* ja *häbitunne*, mille valisid vastavalt 5 õpetajat (4,6%) ja 3 õpetajat (2,8%). Kõikidest vastanutest 27 õpetajat (25%) ei valinud valikust ühtegi konkreetset tegurit. Nendest 21 tõid valiku *muu* all välja, et takistused puuduvad: „*Ei näe takistusi, käsitlen vastavalt vajadusele ja oskustele.*“. Ülejäänud, kes ei olnud ühtegi mõjutavat tegurit välja toonud, kommenteerisid, et see ei ole eelkooliealise lapse teema: „*Laskem lastel jääda lasteks ja las mõni asi jääb ka koju arutamiseks. Nad jõuavad seda sex teemat arutada ja kogemusi vahetada oma elus küll. Ärgem tooge seda jõuliselt lapsepõlve ja ärgem nähkem iga liigutuse ja teema taga seksuaalsust.*“.

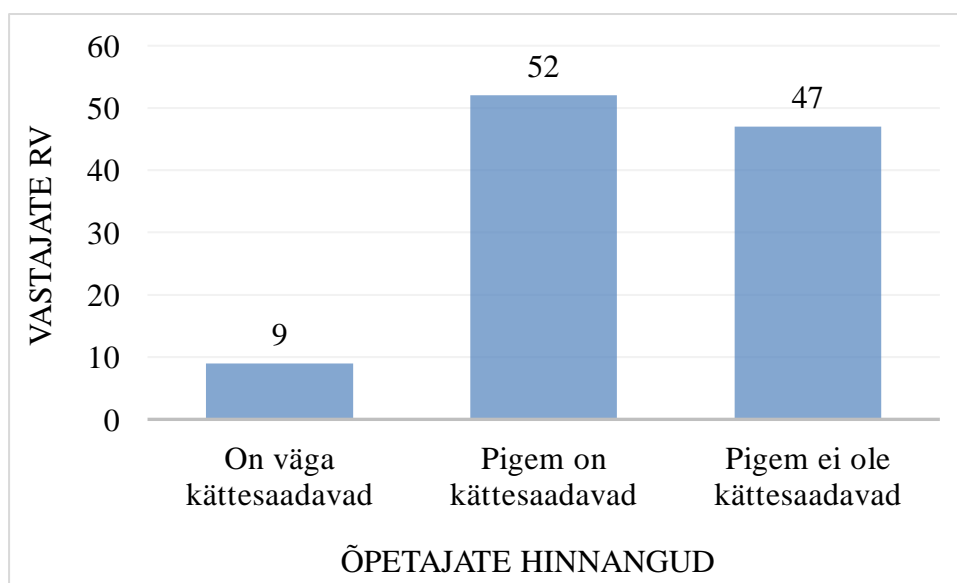
Joonis 4. Õpetajate arvamused erinevate tegurite mõjust nende valmisolekule seksuaalhariduslike teemasid käsitleda. Vastuste osakaal arvuna.

Kui kättesaadavad on õpetajate hinnangul seksuaalhariduslikud materjalid ja millistele materjalidele toetatakse koolieelses lasteasutuses?

Viimase uurimisküsimusega sooviti teada, kui kättesaadavad on õpetajate hinnangul erinevad seksuaalhariduslikud metoodilised materjalid ja millistele tuginetakse koolieelses

lasteasutuses. Uurimisküsimuse esimesele poolele sai vastata 4- pallilisel Likert-tüüpi skaalal (1- on väga kättesaadavad; 2- pigem on kättesaadavad; 3- pigem ei ole kättesaadavad; 4- ei ole üldse kättesaadavad). Teisele poolele uurimisküsimusest anti kolm valikvastust/materjali, mis autorile teadaolevalt on laiemalt tuntud. Võimalus oli valida ka valik *muu*, kus sai välja tuua veel nimetamata materjale või kommenteerida oma valikuid.

Küsimusele *kui kättesaadavad on Teie hinnangul alushariduse seksuaalhariduslikud õppematerjalid ja vahendid?* vastas (joonis 5) 52 õpetajat (48,2%), et meetodilised materjalid ja vahendid on pigem kättesaadavad. Samas arvas ka suur osa vastajatest (47 õpetajat ehk 43,5%) vastukaaluks, et materjalid ja vahendid ei ole pigem kättesaadavad. Mitte ükski õpetaja ei valinud vastusevarianti *ei ole üldse kättesaadavad*.

Joonis 5. Õpetajate hinnangud seksuaalhariduslike meetodiliste materjalide ja vahendite kättesaadavuse osas. Vastuste osakaal arvuna.

Suur osa (52 õpetajat ehk 48,2%) küsimustikule vastanutest arvas, et seksuaalhariduslikud meetodilised materjalid on pigem kättesaadavad. Sellele lisaks taheti teada, millistele õppematerjalidele seksuaalhariduslike teemade käsitlemisel tuginetakse. Paluti valida kõik variandid, mida kasutatakse. Kõigile kolmele valikus olevale materjalile toetub seitse õpetajat (6,5%). Ainult meetodilisele materjalile „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus“ tugineb 58 õpetajat (53,7%), Euroopa seksuaalhariduse standardeid kasutab kaks õpetajat (1,9%) ja Raisa Cacciatore käsiraamatut "Laste seksuaalkasvatus" kolm õpetajat (2,8%). Standardeid ja meetodilist materjali koos kasutab kolm õpetajat (2,8%) ning

metoodilist materjali ja käsiraamatut 19 õpetajat (17,6%). Nagu eelnevatest tulemustest näha, siis kõige rohkem tuginevad lasteaiaõpetajad omad töös metoodilisele materjalile „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus“, mille valisid kokku 87 õpetajat ehk 80,6% kõikidest vastanutest. Kõige vähem tuginetakse aga Euroopa seksuaalhariduse standarditele, mille valisid kokku 12 õpetajat ehk 11,1% kogu uuringus osalejatest.

Kõikidest vastanutest 13 ehk 12% ei kasuta väljatoodud materjalidest mitte ühtegi. Kommenteeriti, et toetutakse enda teadmistele või kogutud materjalidele: „*Enda kogutud materjalid.*“ ja „*Pole ühtegi neist kasutanud. Kuna teema on käsitlemata lasteaias, siis toetun elule.*“ ning „*Ma pole ühtegi neist kuulnud. Nagu ütlesin, toetun ainult oma teadmistele.*“. Variandi *muu* all toodi veel välja järgmised abistavad materjalid ja vahendid: ajakiri „Pere ja kodu“, lastele kohandatud raamatud piltidega (keha, emotsioonid, suhted jm), veebileht tarkvanem.ee, plakatid inimese kehast.

Arutelu

Milliseks hindavad õpetajad oma seksuaalhariduslikke teadmisi ja kui oluliseks nad peavad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist lasteaias?

Balter jt (2016) toovad välja, et õpetajate teadmised ja kogemused mõjutavad seksuaalhariduse kvaliteeti, seega on oluline teada, milliseks õpetajad enda teadmisi hindavad. Käesoleva töö tulemused näitavad, et suurem osa uuringus osalenud Eesti koolieelse lasteasutuse õpetajatest hindavad enda teadmisi keskmiseks või keskmisest kõrgemaks. See võib olla tingitud sellest, et antud teema on leidnud meedias laiemat kõnepinda ning sellest räägitakse rohkem. Õpetajad on muutunud avatumaks seksuaalsuse teemadel, uurivad ise rohkem ja ka materjalid on kättesaadavamaks muutunud. Samas on varasemalt läbiviidud mitmed uuringud nii õpetajate (Balter *et al.*, 2016, 2018; Çelik, 2018; Ünlüer, 2018), kui tulevaste õpetajate seas (Brouskeli & Sapountzis, 2017), mis toovad pigem välja selle, et seksuaalhariduslikud teadmised ja kogemused on pigem ebapiisavad. Balter jt (2018) uurisid Kanada koolieelse lasteasutuse õpetajate seksuaalhariduslike teemade käsitlemise valmidust ning suur osa osalejatest arvas, et vajaksid koolitust nimetatud teemal ja puuduvad vajalikud.

Erinevad uuringud on näidanud, et õpetajad peavad seksuaalhariduslike teemade õpetamist koolieelses lasteasutuses vajalikuks (Kakavoulis, 1998; Menmuir & Kakavoulis, 1999), mida kinnitavad ka käesoleva uurimuse tulemused. Toodi välja põhjendused nagu oluline on õpetada lastele, kuidas ennast kaitsta ja seksuaalsus on osa inimese loomulikust arengust ning enda tundmine on oluline oskus tulevikuks. Veel märgiti, et lapsel on loomupärane huvi ja neile tuleb anda adekvaatseid ja täpseid vastuseid, mida kinnitavad ka mitmed teised uuringute tulemused (Balter *et al.*, 2016, 2018; DeLamater & Friedrich, 2002; Wurtele & Kenny, 2011). Oluline on lastele pakkuda asjakohast ja ausat infot, mis rahuldaks nende loomulikku uudishimu (Balter *et al.*, 2016, 2018). Samuti pidasid õpetajad vajalikuks rääkida lastega sobivast ja mittesobivast käitumisest ning anda teadmisi, mis on vale ja mis on õige, mida saab teha selgitades ja suunates (Kenny *et al.*, 2015; Rapošová, 2016; Wurtele & Kenny, 2011). Tulemustes toodi välja ka, et oluline on ka tunnete mõistmine ja teistega arvestamine. Kuigi õpetajad peavad seksuaalhariduslike teemade käsitlemist eelkoolieas oluliseks, töid mitmed õpetajad välja, et teemat ei ole piisavalt hästi käsitletud ja ühiskond ei saa aru, mida see laiemalt tähendab.

Osa õpetajaid arvas, et seksuaalhariduslike teemade käsitlemine ei ole oluline, tuues välja, et nimetatud teema jaoks on selles vanuses veel liiga vara ja see ei ole alushariduse teema. Nende mõtete taga võib peituda asjaolu, et õpetajad ei saa aru, mida tähendab seksuaalharidus laiemalt, mida kinnitavad ka mitmed uuringute tulemused (Balter *et al.*, 2016; European Expert Group..., 2016). Arvatakse, et laps on veel liiga väike, et aru saada seksuaalsusest. Üks õpetaja kommenteeris: „*Mina keelaks seksuaalkasvatuse lasteaias eraldi teemana üldse ära.*“. Lisaks eelnevale toodi välja ka mõte, et seksuaalharidus ei ole koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas konkreetselt välja toodud, mida kinnitavad ka Rapošová (2016) uuringu tulemused. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) ei ole tõepoolest antud teemat konkreetselt välja toodud, kuid see on integreeritud üldoskuste ja „mina ja keskkond“ valdkonna alla. See võib olla õpetajate jaoks segadusttekitav, kuna ei teata, kas ja milliseid teemasid koolieelses lasteasutuses käsitleda. Kuna seksuaalsus on Euroopa seksuaalhariduse standardite (2015) järgi loomulik osa inimese arengust ja seksuaalharidus osa üldharidusest, siis oleks igati asjakohane, et uue koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava koostamisel seksuaalhariduse kui teemana arvestatakse ning see konkreetselt sisse kirjutatakse ja nähtavaks tehakse. See muudakse seksuaalhariduse käsitlemise läbipaistvamaks.

Kõik õpetajate poolt välja toodud mõtted ja aspektid olid tähendusrikkad ja asjakohased, kuna need näitasid, kui oluliseks õpetajad nimetatud teemat peavad ja miks. Uuringu tulemustest tuleb selgelt välja see, et õpetajatel on selge arusaam seksuaalhariduse vajalikkusest ja kõrge hinnang oma teadmiste tasemele. Nimetatud teemadel räägitakse üha rohkem, tehakse koolitusi ja avaldatakse materjale, mistõttu on hakatud aru saada selle olulisusest ja vajalikkusest.

Milliste seksuaalhariduslike teemade käsitlemist peavad lasteaiasõpetajad oluliseks ja millised tegurid mõjutavad nende käsitlemise valmidust?

Seksuaalhariduslike teemade käsitlemist peavad antud uuringus osalenud õpetajad oluliseks. Kuna teemade ring on lai (Balter *et al.*, 2016) ja koolieelse lasteasutuse riiklikusse õppekavasse (2008) ei ole seksuaalharidust veel konkreetselt sisse toodud, siis käsitlevad õpetajad teemasid iseenda äranägemise järgi, lähtudes enda teadmistest, kogemustest, hoiakutest ja väärtustest. Käesoleva uuringu tulemuste järgi peetakse kõige olulisemaks rääkida tunnetest. Ka Force (1998) toob välja sellele olulisuse, kuna iseenda ja teiste tunnete mõistmine aitab kujundada eluterveid inimsuhteid. Veel pidasid õpetajad oluliseks käsitleda

teemat *sobiv ja mittesobiv käitumine, sõprus ja tervislike suhete loomine ning kehaosad ja keha hindamine*. Nimetatud teemade olulisust kinnitavad ka mitmed varasemalt läbiviidud uuringud (Balter *et al.*, 2016; Force, 1998; Rapošová, 2016). Kõige vähem valiti teemasid nagu *soorollid, otsuste tegemine ja laste saamine*. See võis olla tingitud sellest, et õpetajad ei pea neid teemasid nii oluliseks või neid on ebamugav ja keeruline käsitleda.

Antud bakalaureusetöö tulemuste järgi võib hinnata, et uuringus osalenud Eesti koolieelse lasteasutuse õpetajad hindavad enda seksuaalhariduslike teadmisi kõrgeks ja peavad antud teema käsitlemist oluliseks. Samas on peamiseks õpetamist takistavaks teguriks valitud vähesed teadmised/kogemused, mida kinnitab Balter jt (2018) oma uuringus. Ebapiisavate teadmiste ja kogemuste põhjusteks võivad olla ühiskonnas valitsevad hoiakud ja väärtused (Balter *et al.*, 2016). Teisalt ka akadeemiline valmidus, mis võib olla ebapiisav (Brouskeli & Sapountzis, 2017). Seda väidet toetab ka Çelik (2018), kes toob välja, et hariduse kvaliteedis on suur lõhe, kuna õpetajad pole juba bakalaureuseõppes vastavat haridust saanud. Seetõttu on täiskasvanute toetamine ja koolitamine seksuaalhariduslike teadmiste ja kogemustega oluline (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019). Antud uuringu tulemused võivad koolieelse lasteasutuse õpetajate õppekavade koostajatele anda mõtteainet ja tõuget, lisada seksuaalharidus õppekava alusmoodulisse. Samuti võib tulemustest järeldada, et kuigi lasteaõpetajad hindavad enda teadmisi kõrgeks, siis ühiskonnas levivad väärarusaamad võivad tekitada ebakindlust teadmiste hinnangu andmises. Õpetajad võivad mõelda, et kas see, mida nad teavad, on ikka õige. Selles osas oleks vaja selgust ja läbipaistvust koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas. Samuti tasemeõppe õppekava moodulites.

Takistavateks teguriteks märgiti ka lapsevanemate hoiakud ja reageering, keda võib mõjutada puudulik seksuaalharidus (Güder & Alabay, 2018), mistõttu ei saa nad aru selle vajalikkusest eelkoolieas (Balter *et al.*, 2016; Güder & Alabay, 2018). Samuti toodi küsimustikus välja, et õppematerjale ja vahendeid teema käsitlemiseks on vähe. Kõige vähem segavad teemade käsitlemisel *vastuolu enda hoiakute/uskumustega ja häbitunne*. Samas häbitunne on väga tavaline tunne nimetatud teemade käsitlemisel (Kurtuncu *et al.*, 2015). Mõned õpetajad märkisid valiku *muu* alla, et takistused puuduvad. Üks õpetaja kommenteeris: „*Väga paljusid teemasid ja hoiakuid saab igapäevase elu käigus lastele õpetada. Nõ variõppekava. Ei pea eraldi nädala või kuukavasse märkima.*“.

Uuringu tulemustest võib järeldada, et kuigi õpetajad hindavad enda teadmisi kõrgelt, on siiski palju aspekte, mis seksuaalhariduse teemade käsitlemist takistavad. Astuti jt (2017)

toovad välja, et seksuaalhariduse edastamine on nii lapsevanemate, õpetajate kui ka riigi vastutus (Astuti *et al.*, 2017). Sellest lähtuvalt tuleks teha seksuaalharidus koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas rohkem nähtavaks ja konkreetsemaks. Samuti teha rohkem koolitusi nii õpetajatele ja kui lapsevanematele. Avatum ja usaldusväärsem suhtlus kodude ja lasteaedade vahel tagab selle, et suudetakse teha paremat koostööd ka nimetatud teemal.

Kui kättesaadavad on õpetajate hinnangul seksuaalhariduslikud metoodilised materjalid ja millistele materjalidele toetutakse koolieelses lasteasutuses?

Astuti jt (2017) uurimus tõi välja, et õpetajad vajavad rohkem õppematerjale seksuaalhariduse käsitlemiseks, mida kinnitab osaliselt ka käesolev uuring. Küsimustikule vastanud jagunesid kahte suuremasse gruppi. Üks osa arvas, et seksuaalhariduslikud metoodilised materjalid on pigem kättesaadavad ja vastukaaluks teine suur grupp arvas, et ei ole pigem kättesaadavad. Viimast kinnitavad ka *takistavate tegurite* tulemused, kus õppematerjalide ja vahendite puudus oli vastajate osakaalult populaarsuselt kolmas valik. Kõige vähem õpetajaid arvas, et materjalid on väga kättesaadavad.

Kõige rohkem leiab kasutust metoodiline materjal „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus“. Viidatud materjal on võrdlemisi uus ja välja antud aastal 2018. Materjal on kompaktne ja lihtsasti kasutatav, kuna seal on teemade kaupa välja toodud, milliseid teemasid võiks käsitleda ja kuidas 4-7aastaste laste puhul (Part & Kull, 2018). Tulemustest võib järeldada, et materjal on hoolimata oma uudsusest leidnud laia kasutajaskonna. Tunduvalt vähem kasutatakse Raisa Cacciatore käsiraamatut „Laste seksuaalkasvatus: nõuandeid vastuseks tüdrukuna ja poisina kasvamise väljakutsetele sünnist murdeeni“ ja Euroopa seksuaalhariduse standardeid. Mitmed õpetajad tõi välja, et pole nimetatud materjalidest midagi kuulnud. Mõned kommenteerisid, et toetuvad oma vanematelt saadud või isiklikele teadmistele. Lisaks eelnevale toodi veel välja järgmised materjalid: ajakiri „Pere ja kodu“, lastele kohandatud raamatud piltidega (keha, emotsioonid, suhted jm), veebileht tarkvanem.ee, plakatid inimese kehast.

Antud töö tulemustest võib järeldada, et seksuaalhariduslikud materjalid on muutunud ajaga kättesaadavamaks ja valik mitmekesisemaks. Kuigi lapsea seksuaalsusest räägitakse rohkem, siis mitte veel piisavalt palju, kuna endiselt elavad palju inimesed väärarusaamades. On vaja teha veel teavitustööd, et materjalid ja seksuaalhariduse vajalikkuse arusaam jõuaks igasse Eesti lasteaeda ja iga lasteaia õpetajani.

Piirangud ja ettepanekud

Bakalaureusetöö raames läbiviidud uuring hõlmas ainult väikest osa Eesti koolieelse lasteasutuse õpetajatest, seega ei saa selle põhjal teha kõikehõlmavaid üldistusi. Uuringu küsimustik koostati suuremas osas töö autori poolt ja leidis varasemalt käsitlust ainult pilootuuringu käigus. Selle käigus tuli soovitus lisada haridustaseme alla *haridus omandamisel*, mis jäi küsimustiku koostamisel tähelepanuta ja küsimustikku lisamata. Sellest lähtuvalt on ettepanek järgmistesse uuringutesse see lisada, et oleks võimalik õpetajaid haridustasemelt täpsemalt kaardistada.

Töö praktiline väärtus

Bakalaureusetöö väärtuseks on ülevaade seksuaalhariduslikest teemadest, mida peetakse oluliseks koolieelses lasteasutuses käsitleda, ning õpetajate tööd takistavatest teguritest, mida ei ole autorile teadaolevalt Eestis varasemalt uuritud. Samuti, millised on õpetajate hinnangud enda seksuaalhariduslikele teadmistele ja millistele meetodilistele materjalidele toetutakse, mida on Eestis varasemalt vähe uuritud. Käesoleva töö tulemused näitavad seda, et kuigi suur osa õpetajatest peavad seksuaalhariduse käsitlemist koolieelses lasteasutuses oluliseks ja hindavad enda teadmisi kõrgeks, siis peamiseks tööd takistavaks teguriks on just vähesed teadmised/kogemused. Töö tulemused annavad kasulikku infot õpetajate koolitajatele kui ka ülikooli õppekavade koostajatele. Lisaks saavad antud tööst kasulikke teadmisi ka lapsevanemad, kes uurimistulemustega tutvudes oma arvamusi ja hinnanguid kujundada saavad. Antud bakalaureusetöö koostamine omas suurt praktilist väärtust töö autorile kui õpetajatele ja lapsevanemale.

Tänuõnad

Soovin avaldada südamest tänu oma juhendajale ja kõigile teistele, kes aitasid selle töö valmistamisele kaasa. Eriline tänu läheb õpetajatele, kes leidsid aja küsimustiku täitmiseks ja uuringus osalemiseks. Tahan tänada ka oma perekonda ja lähedasi, kelle toetuseta see töö ei oleks valminud.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Reelika Vunder

/allkirjastatud digitaalselt/

19.05.2020

Kasutatud kirjandus

- Astuti, B., Sugiyatno, S., & Aminah, S. (2017). The development of early childhood sex education materials or early childhood education (ECE) teachers. *JPPM (Jurnal Pendidikan dan Pemberdayaan Masyarakat)*, 4(2), 113-120.
- Balter, A.-S., van Rhijn, T. M., & Davies, A. W. J. (2016). The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of early childhood educators' perceptions. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 25(1), 30–40.
- Balter, A.-S., van Rhijn, T., & Davies, A. W. J. (2018). Equipping early childhood educators to support the development of sexuality in childhood: Identification of pre- and post-service training needs. *The Canadian Journal of Human Sexuality (Project Muse)*, 27(1), 33–42.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Ameerika Ühendriigid: Prentice Hall.
- Brouskeli, V., & Sapountzis, A. (2017). Early Childhood Sexuality Education: Future Educators' Attitudes and Considerations. *Research in Education*, 99(1), 56–68.
- Cacciatore, R. (2014). *Laste seksuaalkasvatust: nõuandeid vastuseks tüdrukuna ja poisina kasvamise väljakutsetele sünnist murdeeni*. Tallinn: Varrak.
- Çelik, I. (2018). Can the Reason for Sexual Abuse of Children Be Inadequacy in Sexual Education? *Universal Journal of Educational Research*, 6(4), 798–802.
- Chairilisyah, D. (2019). Sexual Education in Early Childhood. *IJEBP (International Journal of Educational Best Practices)*, 3(2), 41–51.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in Education*. London; New York: Routledge.
- Davies, S. L., Glaser, D., & Kossoff, R. (2000). Children's Sexual Play and Behavior in Pre-School Settings: Staff's Perceptions, Reports, and Responses. *Child Abuse & Neglect*, 24(10), 1329–1343.
- DeLamater, J., & Friedrich, W. N. (2002). Human sexual development. *Journal of sex research*, 39(1), 10-14.
- Eesti Seksuaaltervise Liit (2019). *Seksuaalhariduse koolitajaraamat*. Külalastatud aadressil <http://www.estl.ee/admin/upload/Dokumendid/ESTL%20Seksuaalhariduse%20koolitajaraamat%20EST%20-%201%20lk.pdf>
- European Expert Group on Sexuality Education. (2016). Sexuality education—what is it?. *Sex Education*, 16(4), 427-431.

- Ey, L., McInnes, E., & Rigney, L. I. (2017). Educators' understanding of young children's typical and problematic sexual behaviour and their training in this area. *Sex Education, 17*(6), 682–696.
- Force, S. E. T. (1998). Right from the start: Guidelines for sexuality issues. *New York: SIECUS (Sexuality Information and Education Council of the United States)*.
- Friedrich, W. N., Fisher, J., Broughton, D., Houston, M., & Shafran, C. R. (1998). Normative sexual behavior in children: a contemporary sample. *Pediatrics, 101*(4), E9.
- Güder, S. Y., & Alabay, E. (2018). Children's Questions and Answers of Parents: Sexual Education Dilemma. *International Journal of Progressive Education, 14*(6), 138–151.
- Hines, M. (2004). *Brain gender*. Oxford University Press.
- Hirsijärvi, S., & Huttunen, R. (2005). *Sissejuhatus kasvatusteadusse*. Tallinn: Medicina.
- Kakavoulis, A. (1998). Early Childhood Sexual Development and Sex Education: A Survey of Attitudes of Nursery School Teachers. *European Early Childhood Education Research Journal, 2*, 55.
- Kenny, M. C., Dinehart, L. H., & Wurtele, S. K. (2015). Recognizing and Responding to Young Children's Sexual Behaviors in the Classroom. *Young Exceptional Children, 18*(1), 17–29.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi teataja I 2008.23.152*. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Kurtuncu, M., Akhan, L., Tanir, İ., & Yildiz, H. (2015). The Sexual Development and Education of Preschool Children: Knowledge and Opinions from Doctors and Nurses. *Sexuality & Disability, 33*(2), 207–221.
- Laikoja, H. (2018). *Seksuaalhariduslike teemade käsitlemine II kooliastme inimeseõpetuse tundides lähtuvalt Euroopa seksuaalhariduse standarditest ning õpetajate arvamused seksuaalhariduslike teemade käsitlemist mõjutavatest teguritest*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Laste seksuaalne areng vanuses 0 kuni 18 aastat* (2018). Tallinn: Tervise Arengu Instituut
- Maailma Terviseorganisatsioon (2015). *Euroopa seksuaalhariduse standardid*. Külastatud aadressil https://intra.tai.ee/images/prints/documents/143039406413_WHO_Euroopa_seksuaalhariduse_standardid.pdf

- Martin, K. A., & Torres, J. M. C. (2014). Where Did I Come From? US Parents' and Preschool Children's Participation in Sexual Socialisation. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 14(2), 174–190.
- Menmuir, J., & Kakavoulis, A. (1999). Sexual development and education in early years: A study of attitudes of pre-school staff in Greece and Scotland. *Early Child Development and Care*, 149(1), 27–45.
- National Guidelines Task Force (2004). *Guidelines for Comprehensive Sexuality Education, Kindergarten Through 12th Grade. 3rd ed.* Washington, DC: Fulton Press.
- Part, K., & Kull, M. (Toim). (2018). *Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Rapošová, P. (2016). Manifestations of Sexuality of Children in the Environment of a Kindergarten. *Kultura-Spoleczeństwo-Edukacja*, 10(2).
- Spiegel, K. (2014). *Seksuaalkasvatus eelkoolieas ja lasteaiaõpetajate teadlikkus ja hinnangud laste seksuaalsetest arenguetappidest*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool.
- Statistikaamet (2008). *Lapsed*. Külastatud aadressil file:///C:/Users/emt/Downloads/Lapsed._Children.pdf
- Webster, S. W., O'Toole, R., O'Toole, A. W., & Lucal, B. (2005). Overreporting and Underreporting of Child Abuse: Teachers' Use of Professional Discretion. *Child Abuse & Neglect: The International Journal*, 29(11), 1281–1296.
- Wurtele, S. K., & Kenny, M. C. (2011). Normative sexuality development in childhood: Implications for developmental guidance and prevention of childhood sexual abuse. *Counseling and Human Development*, 43(9), 1-24.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Ünlüer, E. (2018). Examination of Preschool Teachers' Views on Sexuality Education. *Universal Journal of Educational Research*, 6(12), 2815–2821.

Lisad

Lisa 1.

Hea õpetaja!

Aitäh, et oled leidnud aega antud küsimustiku täitmiseks! Õpin Tartu Ülikoolis koolieelse lasteasutuse õpetaja erialal bakalaureuseõppes. Minu töö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas hindavad Eesti koolieelse lasteasutuse õpetajad enda seksuaalhariduslikke teadmisi ja valmisolekut käsitleda seksuaalhariduslikke teemasid ning teada saada, millised on valmisolekut mõjutavad tegurid, käsitletavat seksuaalhariduslikud teemad ja millistele metoodilistele materjalidele toetutakse.

Küsimustik koosneb viiest teemablokist. Vastamiseks kulub maksimaalselt 20 min.

Küsimustikule vastamine on vabatahtlik ja anonüümne. Kogutud andmeid kasutatakse ainult üldistatud kujul uurimistöö tarbeks.

Minuga saab võtta ühendust aadressil reelikavunder@gmail.com

Tänades

Reelika Vunder

* Kohustuslik

I osa - Taustainfo

1. Teie vanus.*
2. Milline on Teie haridustase?*

  - a) Keskkharidus
  - b) Keskeriharidus
  - c) Bakalaureus või sellega võrdsustatud haridus
  - d) Magister või sellega võrdsustatud haridus
  - e) Doktor või sellega võrdsustatud haridus

3. Palun nimetage eriala(d), mida olete õppinud.*
4. Mitu aastat olete töötanud õpetajana koolieelses lasteasutuses?*
5. Lasteaiaõpetaja hariduse omandasin*
  1. 0-5 aastat taga

2. 6-10 aastat tagasi
3. 21 või rohkem aastat tagasi

II osa - Sissejuhatus

6. Milliseks hindate enda seksuaalhariduslikke teadmisi?*

1. Halb
2. Pigem halb
3. Keskmine
4. Pigem hea
5. Väga hea

7. Mida hõlmab Teie arvates eelkooliealise lapse seksuaalsus? Märkige palun kõik sobivad variandid.*

- a) Sugu
  - b) Sooidentiteet
  - c) Soorollid
  - d) Lähedus
  - e) Uudishimu
  - f) Armastus
  - g) Suhted pere ja sõpradega
  - h) Tunded
  - i) Hea enesetunne
  - j) Turvaoskuste õppimine (nt enda kaitsmine, abi otsimine, piiride tundmine)
  - k) Keha avastamine
- Muu

8. Nimetage mõned tavalised igapäevased olukorrad, kus olete märganud koolieelse lapse seksuaalset käitumist.*

9. Kui oluliseks peate seksuaalhariduslike teemade käsitlemist eelkoolieas?*

1. Ei ole üldse oluline
2. Pigem ei ole oluline
3. Pigem on oluline
4. On väga oluline

10. Palun põhjendage lühidalt eelmise küsimuse vastust.*

11. Kui vanalt peaks alustama seksuaalharidusega?*

1. 0-3

2. 4-5
3. 6-7
4. Hiljem

12. Palun põhjendage lühidalt eelmise küsimuse vastust.*

III osa - Seksuaalhariduslikud teemad

13. Milliseid seksuaalhariduslikke teemasid peate oluliseks õpetada eelkoolieas? Palun valige kõik, mida peate oluliseks.*

- a) Kehaosad ja keha hindamine
  - b) Tunnete mõistmine ja väljendamine
  - c) Laste saamine
  - d) Turvaoskused (nt enda kaitsmine, abi otsimine, piiride tundmine)
  - e) Probleemide lahendamine
  - f) Otsuste tegemine
  - g) Sooidentiteet
  - h) Soorollid
  - i) Eluväärtused
  - j) Teadmised perekonna kohta
  - k) Sobiv ja mitesobiv käitumine
  - l) Seksuaaltervis ja hügieen
  - m) Ebasobivad sõnad
- Muu

IV osa - Teadmised ja valmisolek

14. Kust olete saanud oma alushariduse seksuaalhariduslikud teadmised?*

- a) Internet
  - b) Raamat
  - c) Tasemeõpe
  - d) Täiendkoolitus
  - e) Teadmised puuduvad
- Muu

15. Palun täpsustage eelneva küsimuse vastust (nt milline koolitus, raamat jne).

16. Mis takistab Teil käsitlemast seksuaalhariduslikke teemasid eelkoolieas?*

- a) Ajapuudus

- b) Vähesed teadmised/kogemused
  - c) Õppematerjalide- ja vahendite puudus
  - d) Negatiivne hoiak ühiskonnas
  - e) Hirm õpilaste reaktsiooni ees
  - f) Vastuolu enda hoiakute/uskumustega
  - g) Ebakindlus
  - h) Häbitunne
- Muu põhjus

V osa - Toetavad materjalid

17. Kui kättesaadavad on Teie hinnangul alushariduse seksuaalhariduslikud õppematerjalid ja vahendid?*

- 1. On väga kättesaadavad
- 2. Pigem on kättesaadavad
- 3. Pigem ei ole kättesaadavad
- 4. Ei ole üldse kättesaadavad

19. Millised materjalid aitavad Teil käsitleda seksuaalhariduslikke teemasid eelkoolieas?*

- a) Euroopa seksuaalhariduse standardid
- b) "Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus"
- c) Raisa Cacciatore käsiraamat "Laste seksuaalkasvatus"

Muu

20. Mida soovite veel antud teema kohta öelda?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Reelika Vunder,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Seksuaalhariduslike teemade käsitlemine eelkoolieas lasteaiiaõpetajate hinnangul“,

mille juhendaja on Aigi Kikkas,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Reelika Vunder

17.05.2020